

Slijeva nadesno: Marija Padovan Preturica udana Šebetić, Olga Padovan Preturica udana Lovričević, dvije sestre Kantarinke i dvije sestre Brigelinke (Zeba i Luca) 1930-ih. Privatna zbirka Ranke Srhoj rod. Lovričević - Korčule

PRILOG PROUČAVANJU LEKSIČKIH RAZLIKA IZMEĐU GOVORA BLATA I VELE LUKE (III)

*Petar Milat Panža
Horvaćanska cesta 176
HR 10000 Zagreb
petar_milat@yahoo.com*

Primljeno: 3.8.2023.

UDK 81'282.2(497.5Korčula)

Sažetak: U trećem nastavku proučavanja leksičkih razlika između govora Blata i Vele Luke, autor analizira 34 leksema iz luškog govora koji se ne koriste u blatskom. Tragajući za njihovim izvorima, autor uočava paralele u drugim govorima na Korčuli, ali i izvan nje.

Ključne riječi: leksemi, razlike, Vela Luka, Blato

Dosad smo objavili dva priloga o razlikama između govora Blata i Vele Luke. Ovoga puta nećemo razdvajati lekseme iz romanskog i slavenskog (ili drugog) utjecaja, već ćemo ih navesti po abecedi bez obzira na podrijetlo. To stoga što ima složenica iz raznih jezika – ‘mješanaca’, pa podjela i nije svrsishodna. Leksemi iz ovog priloga preuzeti su iz rječnika priloženog djelu *Libro Dubaja Marusa* autora Šime Vučetića, iz djela *Hrvatski narodni život i običaji u Veloj Luci* autora Marka Šeparovića zvanog Bogomoja te iz radova suvremenih velolučkih autora – kroničara.

Antifer m. Književnik Šime Vučetić navodi značenje ‘vrag’. Riječ je jedinstvena! Koliko mi je poznato nema je u dostupnim rječnicima, a ni u govorima otoka Korčule nije zabilježena. Oblik **Antifer** kao prezime uporabio je francuski književnik Jules Verne u djelu **Čudesni doživljaji kapetana Antifera** (*Mirifiques aventures de maître Antifer*). Je li književnika Vučetića inspirirala ta bajkovita Verneova priča o bezuspješnoj potrazi za skrivenim blagom? Međutim, ima li smisla da zanesenjak iz Verneova djela dobije epitet ‘vrag’? Teško, prije bi se reklo da je nepostojeće blago ‘vražje’, da je taj lov na blago bio ‘vraški’ promašaj. Ipak, i kapetan Antifer bio je vraški poduzetan, bolje kazati pohlepan i gramzljiv, kad se upustio u takav pothvat! Verneov **Antifer** nije našao blago, ali ga je uporno tražio jer mu ‘vrag’ nije dao mira. Na kraju sve je završilo u smijehu i veselju na radost Antifrove obitelji!

Doduše, **Antifer** je i strateški važan rt na obali la Manchea blizu Le Havrea. Ta jedinstvena hrid visine preko stotinu metara izaziva strahopoštovanje. Je li taj prirodni fenomen nadahnuo Vučetića da ga poistovjeti s vragom kao metaforom opasnosti i pogibelji?

Morfološki najbliži oblici su bokokotorski **antiferak** - ‘marelica’, isto što i blatska **antufirsa** i velolučka (i blatska) **antrufirsa**. Ni smokvički **antofir** ‘žuti nametnik na travi, antraknoza’, iz rječnika don Boža Baničevića, nema značenjske veze s Vučetićevim **antiferom**!

Zanimljivo je, međutim, da je u Vrboskoj na otoku Hvaru u govoru živ oblik **anćibel** u značenju ‘vrag, đavao’, obično u poštapalici **anćibela ti**, što bi se moglo prevesti sa ‘kvragu, dovraga, nemoj mi reći, ma je li moguće’. Iako je značenje isto kao

Antifer m. Književnik Šime Vučetić navodi značenje ‘vrag’. Koliko mi je poznato nije zabilježena u govorima otoka Korčule. U Vrboskoj živ je oblik u poštapalici anćibela ti, što bi se moglo prevesti sa ‘kvragu, dovraga, nemoj mi reći, ma je li moguće’.

kod Vučetićeva **antifera**, a uočljiva je i sličnost oblika, ostaje nerazjašnjeno postoji li veza među navedenim leksemima! Na Hvaru u Pitvama je živ i oblik **anćikarst** u značenju ‘bezbožnik, bezbožac, Antikrist’. Kod Jerolima Kavanjina je to **Anćikrst**! U rječniku srpskog jezika naći ćete provincijalizam **antrz** u značenju ‘vrag’, ‘sotona’!

Bëndevôjka. Vučetić ovu riječ opisuje sa ‘jači izraz za djevojku’ (naglasci moji). Dakle, nešto poput ‘prava, istinska djevojka’! Ova riječ je složenica od mlet. / tal. *ben-* + hrv. *djevojka*, od koje je na meni neobjašnjiv način nastao ekavizirani oblik ‘devojka’. Da je prvi donositelj riječi **bendevojka** u velolučki govor bio čakavac - ikavac, danas bismo imali oblik **bendivojka**! Naime, u blatskom i velolučkom govoru refleks jata gotovo uvijek je /i/. Gdje je u standardnom hrvatskom jeziku jat, u naša dva lokalna govora je /e/ u svega desetak riječi (među kojima nije devojka!). Složenica sa **ben**-ima u lokalnim govorima: u blatskom govoru imamo **za+be(n)+be(n)+lijat** u značenju ‘lijepim riječima odobrovoljiti, ugoditi radi dodvoravanja; uvjerljivo obmanuti; prevariti koga’. Postanje ove riječi je sljedeće: hrv. *za-* + mlet. *ben* *ben baš dobro*. U Pitvama na Hvaru **zabenbelit** / **zabembelit** znači ‘neprestanim odobravanjem bacati prašinu u oči’.

Bulsun. Prema tekstu u *Luškom libru* 3 autora Marka Dragojevića to je veliko pluto na sredini mreže potegače. Na **bulsunu** je uza privezana za armaduru od pluta, na njemu jedno malo barice – slingar. Dakle, to je središnji dio uze na kojoj su

pluta. Talijani je nazivaju **carione da sughero**. Na hrvatskoj strani Jadrana u uporabi su oblici **borsun** i **boršun** u značenju 'vrsta vreće, primjerice napuhano jedro kod jedrenja 'na borsun'. Vinja navodi i druga značenja: 'džep na mahi od popunice' te 'drvena sprava za lov koralja'. Podrijetlo je tal. borsa + augmentativni nastavak –one.

Cimarij *m.* 'kao sredina, etnos, gomila ljudska, rod'. Vučetić navodi i govorni primjer 'nima ga u cimariju'. Uzimam si slobodu interpretirati ovaj Vučetićev govorni primjer: 'nije dio naše skupine, ljudske, etničke', 'ne pripada našem rodu'. Etnos je skup kulturnih obilježja koja čine određenu tradiciju neke zajednice (definicija IHJJ s mreže), to je narodno zajedništvo. Etnos je način socijalnog grupiranja ljudi. Dakle, Vučetićevo 'nima ga u cimariju' znači da po kulturnom obilježju pojedinac ne pripada tradiciji zajednice, da ne pripada etnosu!

Pojam cimarij je etnološka kategorija, odražava posebnost ruske etničke skupine autonomne pokrajine Mari El, čija ugrofinska populacija njeguje narodnu, tradicijsku religiju kao način suprotstavljanja općevažnoj religiji.

Čipuha kod Vučetića ima značenje 'malo, komadić', s time da autor kaže kako se radi o imenici ženskoga roda. Iako ne navodi govorni primjer, zaključujem da bi bilo posve normalno kazati **čipuha kruha** ili **čipuha mesa** (malo / komadić kruha / mesa), što znači da riječ **čipuha** ima svojstvo priloga te se upotrebljava uz imenicu u priložnom značenju 'malo, mrvu, komadić'. Odakle je u velolučki govor došla ova riječ? Od talijanskog **c'è poco** u značenju 'malo', primjerice: **c'è poco pane** 'malo (je) kruha', kad je uz imenicu muškoga roda, ili **c'è poca birra** 'malo (je) piva', kad slijedi imenica ženskoga roda! Iako ima svojstvo priloga, Vučetić ispravno zaključuje da je to i imenica. Sasvim je u duhu 'luškoga' reći: Daj mi čipuhu! Naravno, pod pretpostavkom da je govornicima poznat predmet **čipuhe**! Ako govornicima nije poznat predmet **čipuhe**, ili ga nema, samostalna uporaba riječi **čipuha** je besmislena! Lik **čipuha** ne navode ni Skok ni Vinja. Od iste osnove je i prilog **čipo** 'malo, mrvu', koji u blatskom govoru nije u uporabi.

Ćuze su dječje zimske vunene hlačiće, 'zatvorene', kako je to objasnio Marko Šeparović Bogomoja u opsežnom spisu *Hrvatski narodni život i običaji u Veloj Luci na otoku Korčuli*. Ne dvojim da je to skr. od mlet. [braghe] ciuse (č. brage ćuze) u značenju 'široke hlačiće koje su se podvezivale ispod koljena', dakle, bile su 'zatvorene' (od mlet. ciuder – č.: ćuder – 'zatvoriti'), u modi početkom 20. stoljeća, a koje u vrijeme kad Bogomoja piše više nisu bile u uporabi, jer ... „su ih povrgli". Djeca su do puberteta ljeti nosila kratke hlače, a zimi upravo hlače do koljena! U suvremenom talijanskom jeziku te se hlače nazivaju **calzoni / pantaloni alla zuava** 'široke hlače vezane pod koljenom'. Naziv je malo neuobičajen: zuav je 'francuski kolonijalni vojnik u Africi, pripadnik domorodačke lagane pješadije utemeljene 1830. godine' (fr. zouave), od arapsko–berberske riječi zwawa 'naziv

Ćuze su dječje zimske vunene hlačiće, 'zatvorene', kako je to objasnio Marko Šeparović Bogomoja. Ne dvojim da je to skr. od mlet. [braghe] ciuse. No, postoji i tumačenje kako je riječ o ovčjem runu, jaketi, prsluku.

berberskog plemena iz Kabile, alžirske planinske pokrajine, gdje su francuske kolonijalne vlasti u početku ponajviše regrutirale pripadnike'. I jedna zanimljivost: pripadnici papinske straže nazivaju se **zouaves pontificaux**! Pojam ćuze se spominje u jednoj velolučkoj pučkoj pjesmi: 'Dojtur Vilić kad obuče ćuze / un će njima rasklopoćat zube'. Pjesma govori o pripremi Kuzme Žuvele Vilića za megdan s Blačanima kod Gumanaca. Kazivač ove pjesmice objašnjava da su prema usmenoj predaji – pričama stare Marice Kantarice (rođene Vilićke) - ćuze ovčje runo, jaketa, prsluk! Razvidno je da ovo značenje odudara od onog koje navodi Bogomoja. To i nije iznenađujuće: Vela Luka je zbog svog izuzetno povoljnog geografskog položaja bila mnogo izloženija raznovrsnim vanjskim utjecajima, pa tako

i utjecajima na mjesni govor. Kod toga mislim na staru mletačku riječ *cias* (č. *čas*) u značenju 'ženski odjevni predmet, prsluk'. Možda je u Veloj Luci bio u uporabi i oblik *cias*, pa je usmenom predajom pomiješano značenje tako da su *cuze* postale jaketa, prsluk! Zasad je to samo pretpostavka!

Durno. Prikupljajući pisane i govorne podatke za *Rječnik Govora Blata na Korčuli* nisam našao ni čuo da lik **durno** postoji u blatskom govoru. Posebno ističem da sam pisane podatke preuzeo iz rukopisa i uradaka sljedećih Blačana: Stjepan Castrapelli, Ante Bačić Fratrić, Ante Bačić Posinak zvan 'Grlica', Miljenko Glavočić Trtaja, Ante Marinović Njoka (Sydney) i Marin Žanetić Pudarić. Jezične pabirke dali su mi Sonja Bratić, Darimir Žuvela, Danko Mirošević Lovrinčević, Josip Kapor Kačol zvan 'Franče', a s mnogim drugim Blačanima sam i razgovarao! Ipak, Tomislav Gavrančić u svom *Rječniku starih blatskih riči* iz 2018. godine, navodi riječ **durno** i značenje 'dugotrajno'. Lik **durno** navodi i Žuvela u *Luškim ričima* sa značenjem 'dugotrajajuće'. Za značenje 'dugotrajno' i 'dugotrajajuće' u blatskom govoru je u uporabi riječ **durabilo** od tal. *durabile*. Na otoku Korčuli jedino Šime Vučetić navodi lik **durno** u značenju 'teško, sporo', a iznosi i govorni primjer 'durno meje', hoće reći 'sporo melje'. Prema Cebalu u Lumbardi izvedeni lik **duro** znači 'sporo'. Vučetićevo i Cebalovo značenje je izvorno, s time da su ta dva oblika prilagodba od dijalektnog priloga **derno** u značenju 'jaderno, žalosno', a pridjev **deran, derna, derno** znači 'star, trošan; jaderan, bijedan'. Dakle, **durno** nema značenjske veze s tal. *durabile* iako oblikom liče! Po Skoku **durno** je vjerojatno riječ turskog podrijetla!

Inakje je prilog 'inače', kako to točno navodi književnik Šime Vučetić u pojmovniku u knjizi *Libro Dubaja Marusa*. Nekadašnje značenje pril. **inače** 'drugačije, na drugi način' je zastarjelo i nije u uporabi. Naravno, i oblik **inakje** je također zastario i izvan je uporabe! **Inakje** je složenica od *ināk* + nastavak *-je*. Prilog **inako** u značenju 'drugačije' također je zastario i izvan je uporabe. Lik **ināk** u značenju 'različan, različit, drugačiji' smatra se zastarjelim, kako oblikom tako i značenjem. Jedan od načina stupnjevanja pridjeva jest da se komparativ tvori nastavkom *-ji*, pa dobivamo

inakji, -ja, -je. Valja naglasiti da u pridjevima na */-ak/* nastavak */-ji/* ne vidimo jer je */j/* s prethodnim suglasnikom */k/* dalo palatal: **jak-ji > jači**. Tako od **inakje > inače!** (Palatali ili nepčani suglasnici su: č, ć, dž, đ, j, lj, nj, š, ž).

Iskrnji znači 'bližnji', kako je točno objasnio Vučetić, s time da ćete u starim rječnicima naći da to značenje ima duhovni smisao. U oba lokalna govora koristimo i istoznačnicu **svoj** u imeničnoj funkciji 'rodbina, svojta'. Riječ **iskrnji** danas se smatra zastarjelom, kao i mnoge druge iz crkvenoslavenskog, poput **čislo** (krunica), **korablja** (lađa).

Jemačica je po Vučetiću 'vela muha u jematvi'. Kako Vučetić ne navodi naglasak, analogijom zaključujem da se ova riječ izgovara **jemačica**, dakle s kratkosilaznim naglaskom na */i/*. Osnova ove riječi je praslavensko **jeti** u značenju 'uzeti, odnijeti, ugrabiti, hvatati zgrabiti' (u Vrančićevu petojezičnom rječniku iz 1595. godine naveden je oblik **yati** za tal. *pigliare* (= uhvatiti, hvatati; uzeti, uzimati).

Od **jeti** imamo osnove *jam-, jem-, am-* i druge, od kojih su brojne izvedenice poput **jamatva** i **jematva** 'berba grožđa', potom lokalizmi **jemač** 'berač grožđa', **jemačica** 'beračica grožđa' te mnoge druge, od kojih navodim samo najzanimljivije: **jamac** / **jamac** 'onaj koji na sebe uzima koju obvezu', **jemat** / **jamiti** 'uzeti' (usp. *Tko je jamio, jamio!*), **ujam**, **zajam**, zatim **prijem** i **prijam** itd. Oduševilo me je Vučetićevo objašnjenje glagola **jamit**: 'loviti ribu lakoćom'. Ostaje nam razmisliti je li se i sve drugo **jami lakoćom!**

Odakle Vučetiću značenje 'vela muha u jematvi' nije mi jasno, osim ako se ne radi o prenesenom značenju - motivaciji prema kojoj 'vela muha'

Jemačica je po Vučetiću 'vela muha u jematvi'. Oduševilo me je Vučetićevo objašnjenje glagola jamit: 'loviti ribu lakoćom'. Ostaje nam razmisliti je li se i sve drugo jami lakoćom!

toliko uništava grožđe da ju je narod usporedio s hitrom i vrijednom 'beračicom' grožđa; dakle, ta je muha 'učinkovita' poput **jemačice**! U korčulanskim rječnicima nema riječi **jemačica**.

Jiga od bumbākā ž. pamučni smotuljak koji oblikom podsjeća na **jigu** / jogu / ljogu *gavunić* (Atherina boyeri). Pojam je upotrijebio Marko Šeparović Bogomoja. Riječ **jiga** potječe od oligo bez početnog sloga, a ovo od lat. halice – riječ koja je na našoj strani Jadrana dala veliki broj inačica. Danas je gavun specijalitet, što nije bio slučaj nekada! Dapače, prema Vinji, nekada su ribari, kad bi ulov bio nikakav, znali reći 'ni oljuge', dakle 'ni gavunića', zapravo ništa, slab ulov! **Bumbāk** je dalmatski prežitek od grč. bambákion – pamuk, proizvod biljke *Gossypium herbaceum*.

Kapopeci je pojam što ga je uporabio Bogomoja, zapravo citirao je pjesmu *Pisma svrhu službe od mari(n)ne* Velolučanina Dunka Žuvele Slaveta, iz koje mi donosimo stihove: '*Kapopeci počnu nas učiti i krv našu prez pristanka piti*'. **Kapopeci** je 'podčasnik zadužen za artiljerijsko oruđe'. Riječ je složenica od tal. capo (č.: kapo) '*vođa, voditelj*' + pezzo (č.: peco) 'top u artiljeriji' (iako riječ ima i druga značenja).

Podsjećam da u lokalnom govoru zapadnog dijela otoka Korčule imamo i druge složenice s kapo-: kapobanda, kaporonda, kapovila, a rabimo i nekoliko dvosložnih riječi s kapo: kapo od makine, kapo od porta, kapo od pulicije.

Iako nema izravne veze s **kapopeci**, dobro je znati da u tal. postoji izraz **capo di novanta**, a znači 'mafijaški šef, mafijaš koji zauzima visok položaj, s ogromnim utjecajem'. To navodim zbog zanimljivog postanja ove izreke: pretpostavlja se da je naziv nastao prema talijanskom teškom protuavionskom i protutenkovskom topu kalibra 90 mm (90 se tal. kaže **novanta**!), duljine cijevi 4,5 m! Popularnim rječnikom kazano **capo di novanta** 'mafijaški šef' je teška artiljerija među mafijašima!

Kosbaš. T. Barčot u tekstu "Litos nam se rodila šenica" (*Lanterna* 3) navodi ovu riječ u značenju 'muškog ekvivalenta za **postaticu** (predvodnicu žetelica)'. Dakle, to je predvodnik, vođa kosaca. U našim starim rječnicima našao sam oblik **kosbaša**.

U lokalnoj su uporabi oblici **kosabaša** i **kozbaš**. Radi se o složenici od kosa (praslavenska i sveslavenska riječ) + baša (< turc. baš u značenju 'poglavar, prvak'). U standardnom srpskom jeziku u uporabi je oblik **kosibaša**.

Leati. Po Vučetiću **leati** su 'prijatelji, saveznici u poslu'. Riječ je o talijanizmu **alleato** u značenju kako ga je naveo autor. U *Rječniku govora grada Korčule* D. Kalogjere i suradnica naveden je lik **aleat** za isto značenje. Gospodarskim rječnikom rečeno to je drug, kompanjon u poslovnom pothvatu, koji se u starom velolučkom (i blatskom) govoru nazivao **sōcīj** od mletačkog sozio, kako je to naveo Marko Šeparović Bogomoja u svom uratku koji sam prije naveo. Političkim rječnikom rečeno to je 'onaj koji je sklopio savez'. Alijansu! Tako su u Prvome svjetskom ratu **gli Alleati** bile države koje su sklopile savez protiv Centralnih sila (Njemačka, Austro-Ugarska i pridružene članice, jedna od njih je bila i Italija). Ali Italija je bila nepouzdan partner: izdala je Centralne sile te se 1915. godine priključila Alleatima (V. Britanija, Francuska, Rusija, potom Srbija, Belgija, Crna Gora i drugi) nakon što su joj tajnim Londonskim ugovorom obećali Istru i dio Dalmacije (ostatak Dalmacije pripao bi Srbiji, otprilike koliko je trebala obuhvaćati Velika Srbija)! Italija je dobro trgovala preko naših leđa!

Lihodak m. kod Vučetića znači 'ono što ženske kradimice uzimaju iz kuće, np. ulje, vino', pa tako navodi i glagol **lihodavat** uz objašnjenje 'kada se žene sastanu i jedu lihodak, bez znanja muške čeljadi u kući, lumpovati'. Bogomoja navodi oblik **lihotak** u rečenici: *Kad žene gdjegod ('digod') potajno izjedu, to se zove da su 'učinile lihotak'*. **Učinit lihotak** znači 'riješiti se čega što je suvišno! U osnovi Vučetićeve i Bogomojina oblika je pridjev **lih** u starom značenju 'suvišan, bespotreban'. Odatle **iz+liš+an** 'suvišan', **za+lih+a** 'ono što stoji kao suvišno, što se još ne troši, što stoji u pričuvu; pričuva'. Oblike **lihodak** / **lihotak** ne navodi ni Akademijin rječnik.

Lohot m. 'prhut koji se naslaže na glavi čovjeka koji radi u prašini a ne pere se', značenje navedeno u priručnom rječniku u *Libru Dubaja Marusa* Šime Vučetića. Prhut su ljuskice od izumrlih gornjih dijelova kože, poglavito na glavi. Stoga u Vučetićevo

Lihodak m. kod Vučetića znači 'ono što ženske kradimice uzimaju iz kuće, np. ulje, vino', pa tako navodi i glagol lihodavat uz objašnjenje 'kada se žene sastanu i jedu lihodak, bez znanja muške čeljadi u kući, lumpovati'.

objašnjenju prhut valja shvatiti kao naslagu prljavštine od prašine, kako je to autor i naveo u drugom dijelu definicije. Riječ **lohot** je izvedenica od pridjeva **loš**, gdje je došlo za promjene š > h te l > lj u nekim slavenskim jezicima, pa se zna dogoditi da naiđemo na prov. **ljohav** u značenju 'slab, boležljiv', koja riječ ne pripada u hrvatski jezički korpus. Lik **lohotan** znači 'prljav, uprljan, nečist'.

Muližina ž. je 'mala elegantna ribarica, barka', kako ovaj pojam objašnjava književnik Šime Vučetić. Podrijetlo riječi je mletački oblik molesin, a koji potječe iz staroga mletačkog narječja, iz vremena širih jezičnih dodira s narječjem Padove (padovansko narječje naziva se izvorno **pavan**). Značenje pridjeva molesin je 'mekan, nježan, elastičan, podatan'. Dakle, posve je razvidno da su svojstva i izgled opisana ovim pridjevom pripisani lijepo izrađenoj i uređenoj lađi ili čamcu, što mi u lokalnom izričaju nazivamo romanizmom **barka**! Za razliku od Velolučana koji su ovaj pridjev pripisali ukusno dotjeranoj lađi, ugodnoj za oko, Mlečani su prizemniji i praktičniji – oni imaju **vin molesin** ('slatkasto, pitko vino') koje je ugodno za grlo!

Naprezdan je kod Vučetića prilog u značenju 'povremeno'. Ova dijalektna riječ zapravo znači 'svaki drugi dan', 'preskačući po jedan dan'. Riječ ne spada u hrvatski ni standardni ni dijalektni korpus! Riječ **naprezdan** naveo je Dragutin Parčić u *Rječniku hrvatsko – talijanskom*! Pri tome svakako valja uzeti u obzir da je treće izdanje ovoga poznatog *Rječnika* objavljeno davne 1901. godine (tisak Tipografia editrice 'Narodni list', Zara). Na isti način formirani su i drugi našem govoru strani oblici: **naprezgod** 'svake druge godine' te **naprezruku** 'što nije s ruke'.

Objutrit 'rasvanuti', *'objutrito se nebo'*, objašnjava Šime Vučetić. Prema Vučetićeve govornom primjeru, glagol je povratni i glasi **objutriti se**, iako je posve normalno reći *'objutrito je'*, dakle, svanulo je, razdanilo se, rasvanulo se. U uporabi je jedino bezlični oblik! Osnova glagola **objutriti se** je **jutriti se** u značenju 'svanjivati, svitati', kojem prethodi /o-/, /ob-/, /oba-/, a pred bezvučnim suglasnicima /op-/ kao prefiks u složenim glagolima. Primjerice, ljubiti / objljubiti, koliti / opkoliti, ili iz lokalnoga govora šegat / ošegat, puja / opujat, piturat / opiturat, pahat / opahat, lokat / oblokat, hodit / obahodit itd. Naići ćete i na oblik **na objutru** u značenju 'u zoru, ujutro'.

Ogozdit 'stvrdnuti', pojašnjava Vučetić uz slikovit primjer da *'izbatana zemlja ogozdi'*, što bi se književnim jezikom kazalo da *'izgažena zemlja očvrzne, postane tvrda'*. Po svoj prilici je riječ o skraćenom obliku glagola **ogvozdeniti (se)** u značenju 'stvrdnuti, postati čvrst', iako je u ovom značenju na hrvatskom jezičnom prostoru u uporabi oblik **očeličiti (se)** 'učiniti čvrstim, tvrdim, ojačati, postati čvrst', kako to u *Rječniku hrvatskoga jezika* navodi Anić.

Pakotijan je prema Vučetiću 'trgovac koji izlaže svoju robu, možda ima vezu s negozio'. Riječ **pakotijan** nema etimološke veze s likom **negozio** 'trgovina; dućan, prodavaonica; radnja', ali se može kazati da je **pakotijan** 'vrsta trgovca' (tal. negoziante). Što se značenja tiče, **pakotijan** je velolučka tvorba od mlet. *pacotilia* u značenju 'loša, malovrijedna roba'. Stoga možemo razumjeti da je puk onoga koji tu robu prodaje nazvao **pakotijan**! Inače, u blatskom **pakotija** ili **pakotina** ima dva značenja: 'navlaka s jastukom za novorođenče', te 'roba male vrijednosti'. U *Rječniku govora Blata na Korčuli* nisam bio precizan jer sam za oba značenja naveo podrijetlo od tal. *paccottiglia*. Tu sam nedorečenost uklonio u drugom izdanju: za značenje 'navlaka za novorođenče' podrijetlo je mlet. *pacutina* (u gradu Korčuli **pakotina** je 'kombinacija pelene, prekrivača i jastuka za bebu'), dok je **pakotilja** 'svežanj robe'. Dodajmo da je tal. *paccottiglia* (i mlet. *pacotilia*) u tal. jezik došla od španjolskog *pacotilla*!

Parcingul. Vučetić ovako objašnjava ovu riječ: 'kompanjon u zajedničkom ribanju sa dvije mreže pa se ulov dijeli napola bez obzira koja je mreža ulovila'. Neki autori jednostavno kažu da je to 'vlasnik mreže, trate', što je prilično pojednostavnjenje opisa značenja. Valja u prvome redu kazati da je ova riječ u velolučki govor došla od mlet. lika koji se pojavljuje u dvije inačice: **parcenevole** je 'vlasnik trgovačkog broda ili njegova tereta, i osoba koja ulazi u posao s vlasnikom broda radi udjela u zaradi'. Druga inačica je **parcenevolo** u značenju 'osoba koja svojoj ribarskoj družini daje brod i opremu za ribarenje, a zauzvrat traži polovicu zarade'. U objašnjavanju ovoga pojma talijanski izvori upućuju na istoznačnicu **porzionevole** (č.: porcionevole) u značenju 'vlasnik zajedno s drugima, trgovačkog broda'. Držim da nije potrebno objašnjavati da **porzione** (č.: porcione) znači 'dio, udio', ili po naški **porcija** (ali u ovom slučaju zarade, a ne jela!!).

U *Libru od dogagiah* što su ga pisali članovi obitelji Ostoja (o zbivanjima i osobama na zapadnom dijelu otoka Korčule, ponajviše u Blatu i Veloj Luci, te ponešto u Smokvici i Čari) za godinu 1840. navode 'Tada bijaše mriža od Luke i Blata okolo 24., to jest **parčinivela**.' Dakle, očito se radilo o udruživanju radi zajedničkog ribolova. Ostoje

Petafūl je možda lokalno prilagođena mlet. patanflona 'krupna žena', u prenesenom značenju 'nezgrapn predmet, krupni komad', što u pogrdnom smislu u cijelosti odgovara nekom nakaradnom, nezgrapnom ukrasu!

ne kažu tko je bio vlasnik mreže niti u kakvom su odnosu bili kompanjoni. Nažalost prigodom pisanja *Rječnika govora Blata na Korčuli* u transliteriranom tekstu ovu riječ nisam našao, cijela je rečenica jednostavno preskočena. Dakle, prema Otojama u Blatu je nekada bio u uporabi lik **parčinivela** za Vučetićev **parcingul** u istom značenju!

Parentad su kod Vučetića 'zaparene žile cjevanice od grijanja na kominu'. **Komīn** je 'otvoreno ugrađeno ognjište', a ujedno i 'kuhinja s otvorenim ognjištem'. **Parentad** je mletačka riječ u značenju 'rodbina, svojta'. Između izvornog značenja i značenja što ga navodi Vučetić ne postoji nikakva logička ni značenjska veza. Držim da je velolučki oblik **parentad** iskrivljen tal. medicinski pojam **paradenite** u značenju 'upala vezivog tkiva limfnih čvorova'. Je li doista riječ o pregrijanim žilama od grijanja 'na kominu' ili o pučkom nazivu bolesti vena, teško je s potpunom sigurnošću odrediti! O tome bi svakako valjalo pitati liječnike! Međutim, nema nikakve dvojbe da **parentad** i **paradenite** jako 'liče' pa je lokalni govor najvjerojatnije prihvatio onaj oblik koji je češće u uporabi, dakle **parentad** (koji je već značio 'svojta, rodbina'), pa mu je govorna praksa dodala značenje koje navodi Vučetić.

Petafūl je u govoru Vele Luke 'broš, bedž'. Ova je riječ zanimljiva utoliko što nema nikakve morfološke veze s riječju **puntapēt** koja također znači 'broš, bedž, kopča s iglom, ukrasna igla'. **Puntapēt** u navedenom značenju potječe od mlet. pontapeto. **Petafūl** je možda lokalno prilagođena mlet. **patanflona** 'krupna žena', u prenesenom značenju 'nezgrapn predmet, krupni komad', što u pogrdnom smislu u cijelosti odgovara nekom nakaradnom, nezgrapnom ukrasu! Isto kao što u Senju **patafljona** znači 'krupni, nezgrapn komad'. Možda je upravo u tome razlika između **puntapeta** kao finog ukrasa i **petafula** kao nezgrapnog komada za navodno ukrašavanje!

Ponuskavac je 'intrigant, intrigant koji nuka na nešto', objašnjava Vučetić, te navodi govorni primjer 'ponuskavca glava ne boli'. Očito je u osnovi ove riječi glagol **nutkati** u značenju 'uporno nuditi, nukati; navaljivati, insistirati'. Od složenice po + nukati imamo **ponukalac** 'onaj koji ponukuje'. Analogijom od složenice po + nutkati 'potaknuti, nastojati' imamo **ponutkalac**, što je velolučki govor prilagodio kao **ponuskavac**.

Puzina, po Vučetiću 'trag za brodom'. Skok navodi oblik **puzina**, uz objašnjenje značenja 'sve živo što plazi'. Razvidno je da **puzina** vuče podrijetlo od glagola **puzati** (koji potječe od **pusti**), a koji ima

brojna značenja, među inim: 'polako teći, slijevati se; polako ići, kretati se, ploviti kao da se puže; polako se širiti, pružati se po kakvoj površini'. Vučetićeve 'trag za brodom' je svojevrsno lagano razlijevanje morske vode. No, i za brod, osobito jedrilicu, može se kazati da lijepo puzi po moru!

Ričevitur je po Vučetiću 'carinik'. Podrijetlo je tal. *ricevitore* – imenica koja ima nekoliko značenja, a jedno je 'primatelj' u općem smislu te riječi, ali i posebno u oblasti financijskog poslovanja. Tako je tal. **ricevitore** (č.: ričevitore) onaj koji naplaćuje ili prima uplatu u svoju korist ili u korist trgovačkog društva ili pak države. U okvir ove definicije ulazi i Vučetićeve 'carinik' kao jedan od 'primatelja' koji uplatu prima u korist države. Dakle, tijela državne vlasti, poput porezne uprave, carinske uprave, su **ričevituri** novčanih sredstava koje uplaćuju svi fizički i pravni subjekti. Carinici su zaduženi za naplatu carinskih pristojbi (koje eufemistički nazivamo 'davanje', a riječ je u stvari o porezu ili slikovito rečeno nametu) te za osiguranje provedbe carinskih propisa.

Rogač – 'mazgi je rogač', navodi govorni primjer Šime Vučetić, uz objašnjenje da je to 'neka bolest na mazgi'. Također kaže da je to i biljka rogač, ali nas to značenje ne zanima jer je to općepoznata i standardna riječ. Kakva je to 'bolest na mazgi'? Najvjerojatnije je riječ o bolesti **rožac**, drugim riječima to je zarazna bolest mišićna ukočenost! Ipak, to je tek pretpostavka!

Santulēška je kod Vučetića 'neka brza ptica'. I doista, to je brza ptica, vješt letač elegantnog leta, rijetko pliva, iz roda *Sterninae* iz porodice galebova. Slična je galebu, ali je manja i ima račvasti rep. Pticu iz ovog roda stručnjaci nazivaju čigra, a popularni naziv je morska lastavica (ponegdje i ribolovka). Morska lastavica posebnom tehnikom gotovo nevidljivog mahanja krilima trepetanjem, u stanju je lebdjeti na jednome mjestu, zastati u zraku prije nego uoči plijen i baci se na njega! Upravo zahvaljujući toj sposobnosti da naoko 'stoji' u zraku gotovo nepomično, izgledom podsjećajući na prikaz Duha svetoga, vjerojatno je dobila ime: naime, raširenim krilima poput golubice doista podsjeća na Duha svetoga (tal. *Spirito santo*)! Riječ **santulēška** je po

Santuleška je kod Vučetića 'neka brza ptica. Upravo zahvaljujući sposobnosti da naoko 'stoji' u zraku gotovo nepomično, vjerojatno je dobila ime: naime, raširenim krilima poput golubice doista podsjeća na Duha svetoga.

svoj prilici složenica od **santo(l)** i nastavka /– **esca**/. Promjena o > u je uobičajena u našem lokalnom govoru (primjerice boton > butun, marangon > marangun, santolo > Santul *nadimak*, itd.)! Sufiks /-esco/ ukazuje na odnos s osnovnim pojmom te je po svojoj naravi pogrdan, daje prethodnoj, osnovnoj riječi ružan smisao, tobožnje značenje (primjerice roman+esco znači *poput romanskoga, slično romanskomu*). To je u ovom slučaju razumljivo: radi se o ptici koja tek izgledom podsjeća na Duha svetoga - (*Spirito*) **santo** - ali nije Duh sveti!

Sukenišće je prema Vučetiću 'domaće sukno'. Ishodište je svakako sveslavenski i praslavenski glagol **sukati**, od kojega imamo cijeli niz izvedenica u slavenskim jezicima, ali i u rumunjskom, albanskom i nekim drugim jezicima. **Suknar, suknara, sukno, suknjenjača, sukinište, suknja** – samo je dio izvedenica na jezičnom prostoru nekadašnjeg hrvatskoga ili srpskoga jezika. Mi ćemo za ovu prigodu reći sljedeće: **sukinište** je 'grubo sukno', što je u velolučkom govoru dalo **sukenišće**. Posebno mjesto iz ove skupine zauzima u hrvatskom jeziku standardna riječ **suknja** iz više razloga. To je jedna od rijetkih riječi koja je iz poljskog i južnoslavenskih govora prodrila u zapadne govore preko Italije i Njemačke, poprimajući razne oblike: u sjevernotal. narječjima to je **sùchigna**, u st.fr. se pojavljuje u oblicima **souquenie, sorquenie, sorquanie, sorquagne, sorquagnie**, u modernom fr. **souquenille** (č.: suknij), u njem. **suckenie**, u engl. **surcot**. U gradu Hvaru **sukanac** je 'posteljni pokrivač od domaćeg sukna'.

U Statutu grada Justinòpolisa (Kopra) piše: 'Omnes mercatores vendant et emant pannum de suchigna'. (Svi trgovci prodaju i kupuju komade

sukna). U franc. jeziku riječ je u uporabi već u XIII. stoljeću, u glasovitom književnom djelu *Roman o ruži* (fr. *Roman de la rose*), francuskoj srednjovjekovnoj alegorijskoj pjesmi - snu, u kojoj je ruža simbol voljene mlade žene koju pjesnik – ljubavnik nastoji osvojiti. Evo citata iz *Romana o ruži*, u kojem se spominje **suknja**: „Car nulle robe n'est si belle que sorquanie à demoiselle!“ (Jer nikakva odjeća nije tako lijepa kao sukna na gospođici). Recimo da je standardnu hrvatsku riječ **suknja** u blatskom i velolučkom govoru zamijenila riječ **pandil**! To je dalmatski prežitak od lat. **panellu**.

Šprlúje – im. s. roda sa značenjem 'ono što ostaje od pruća kad ga mazga očuš'. Kako bismo lakše odrediti točan naziv 'onoga što ostaje', Vučetić vam pomaže dodatkom 'od kića ostaje ugrizje'. **Kiće** je zb. im. u značenju 'usječeno granje s grančicama i lišćem'. Dakle, ugrizje su 'ostatci, otpatci granja (**kića**) nakon što stoka, ob. koza, pojede zeleni dio'. Oblik **očuš** bi trebao biti od gl. **očušat** koji potječe od lika **očušcat**, a znači 'očistiti, ogoliti, oguliti' kod Vučetića te 'otrijebiti u ustima' kod Žuvele. Dakle, **šprlúje** su 'ostaci grana, pruća, ogoljele palice, šibe'. Ove riječi nema u blatskom govoru, ali postoje oblici **palirje** / **palurje** koje sam u *Rječniku govora Blata na Korčuli* opisao kao 'drvo pogodno za žeravu', što preostalo granje uglavnom i jest! Dodajmo i smokvički oblik **palirje** 'više palica raznih dužina i oblika'.

A podrijetlo? Možda pučke prilagodbe od srbizma **šprulj** / **šprulja** u značenju 'dugačka motka'.

Škridoć je 'svaštar, skaramuša, šarlatan'. Opis značenja je Vučetićev. Ove riječi nema u objavljenim rječnicima govora otoka Korčule, a ovaj mletacizam nisu zabilježili ni Skok ni Vinja. Podrijetlo je mlet. pridjev **scridolo** (č.: skridolo) u značenju 'nepovezan, nesuvisli, nesređen, raskliman'.

Tripizija. 'Otekline kao izraz posebne bolesti, nije svaka otekline **tripizija**' – ovako je Šime Vučetić objasnio ovu riječ. **Tripizija** je vodena bolest. Na Korčuli su u uporabi sljedeći nazivi za ovu bolest: **trupika** (Blato), **tropika** (Smokvica), **trupizija** (**trupika**), kako je to navedeno u *Rječniku govora grada Korčule*. Skok navodi oblike **tropika** i

trupika, dok oblike **trupizija** / **tripizija** ne navode ni Skok ni Vinja. Podrijetlo ove riječi je tal. **idropisia**. Medicinari je nazivaju **hydrops** kao opći pojam za nagomilavanje tekućine u tjelesnim šuplinama. U tal. jezik je došla od fr. *Hydropisie* (č.: idropizi), a izvorna etimologija je lat. *hydropisis*.

Zujel m. 'broš, nakit u obliku srca', kako je ovaj mletacizam objasnio Šime Vučetić. Riječ ne navode ni Skok ni Vinja, a podrijetlo joj je mlet. *zoiel*, lokalno prilagođeno od tal. *gioiello* (č.: đoelo) u značenju 'nakit, ukras'. U talijanski jezik ova je riječ došla od st.fr. riječi **joel** / **joiel** (č.: žoel) u značenju 'dragocjenost, nakit' (u modernom fr. *Joyau* – č.: žoajo), u tal. pored *gioiello* postoji i oblik *gioia* – č.: đoja, u značenju 'dragi kamen, dragocjenost, nakit'!

Literatura

Baničević, Božo. *Rječnik starinskih riječi u Smokvici na Korčuli*. Žrnovo: Župni ured, 2000.

Boerio, Giuseppe. *Dizionario del dialetto veneziano* (Venezia, 1856.), Giunti Ed., 1998.

Cebalo, Roko. *Razgovori na mrkenti. Stare lumbarajske riči*. Zagreb: vlastita naklada 2005.

Gavranić, Tomislav. *Rječnik starih blatskih riči*. Split: NP, 2018.

Kalogjera, Damir; Svoboda, Mirjana; Josipović, Višnja. *Rječnik govora grada Korčule*. Zagreb: Novi liber, 2008.

Luško libro, Godišnjak Društva Vela Luka, Zagreb

Milat Panža, Petar. *Rječnik govora Blata na Korčuli*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2015.

Rosamani, Enrico. *Vocabolario giuliano*. Trst: LINT, 1999.

Skok, Petar. *Etimologijski rječnik hrvatskoga i srpskoga jezika I-IV*. Zagreb: JAZU, 1971-1974.

Sučević Međeral, Krešimir i dr. *Mađarsko - hrvatski rječnik*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2013.

Vinja, Vojmir. *Jadranske etimologije I-III*. Zagreb: HAZU - Školska knjiga, 1998-2004.

Žuvela Doda, Branko. *Luške riči*. Zagreb: vlastita naklada, 2011.